

**TENDINȚA INDUSTRIEI CINEMATOGRAFICE DIN REPUBLICA
MOLDOVA ÎN CEI 30 DE ANI DE INDEPENDENȚĂ**

**THE TREND OF THE FILM INDUSTRY IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA
DURING THE 30 YEARS OF INDEPENDENCE**

VIRGILIU MĂRGINEANU⁶⁰,
doctorand, asistent universitar,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

<https://orcid.org/0000-0001-8671-1919>

CZU 791.6(478)

DOI <https://doi.org/10.55383/ca.25>

În anii '90, odată cu prăbușirea imperiului sovietic, se ruinau și sistemele după care funcționau anumite domenii artistice. Personalități importante ale filmului moldovenesc deveneau legende. Cele câteva nume noi păreau lipsite de perspectiva unui viitor luminos, iar filmul, ca a șaptea artă, stingea lumina și trăgea cortina. Dacă e să aruncăm o privire în trecut, pe de o parte, cinematografia moldovenească are un parcurs cu realizări de mare impact, cu o istorie bogată, dar, în același timp, e domeniul cel mai slab dezvoltat, dacă e să-l raportăm la ascensiunea pe care au parcurs-o alte arte de după independență încoace.

Cuvinte-cheie: cinematografie, film, case de film, producție/co-producție de film, cinematografe, festivaluri de film, distribuție de film etc.

In the 90s, with the collapse of the Soviet Empire, the systems by which certain artistic fields functioned were also ruined. Heavy names of Moldovan cinema became legends. The few new names seemed devoid of the prospect of a bright future, and the film, as the seventh art, turned off the light and drew the curtain. By taking a look at the past, on the one hand, Moldovan cinematography has a path with high-impact achievements, with a rich history, but at the same time, it is the least developed field, if we relate it to the rise which other arts have experienced since our independence.

Keywords: cinematography, film, film making companies, film production/co-production, cinemas, film festivals, film distribution etc.

Introducere

Situația economică creată după anii '90, dar și democrația care se instaura și pe care fiecare o înțelegea cum voia, au făcut ca în câteva domenii generațiile de aur să se dea la o parte, iar cei tineri să se avânte în față ca niște entuziaști, sfidând pe toți și toate. A fost cazul muzicii, care s-a ținut sub lupă ani de zile. Acolo lucrurile, până la urmă, au luat-o rapid din loc și apoi destul de repede au intrat într-o normalitate, s-au maturizat. Or, acest lucru nu e valabil pentru cinematografie, care încă mai are de trecut multe etape, mai are multe hopuri de depășit până va ajunge să fie un domeniu în care să rămână doar loc de creație.

Revenind la trecutul destul de impunător al cinematografilei moldovenești, statistica arată clar cât de proastă a fost situația pentru film, mai ales în primii 20 de ani de independență și de economie de piață. În 2022 am marcat 70 de ani de la înființarea studioului Moldova-Film și 60 de ani de la crearea Uniunii Cineaștilor din Moldova, moment ce înseamnă, de fapt, lansarea cinematografilei moldovenești. Odată cu apariția studioului Moldova-Film, s-au creat condiții pentru producția planificată de film, care pe an ce trecea a dus la formarea unei bresle numeroase de cineaști și a unei filmografii naționale demne de laudă.

Dacă în perioada anilor 1952-1992 la *Moldova-Film* s-au produs 177 de lungmetraje și peste 1.000 de documentare, atunci după anii '90, *Moldova-Film* a mai scos doar câteva lungmetraje de ficțiune [1]. După serialul *Codrii* (7 episoade) din 1991 în regia lui Vasile Pascaru, au mai apărut: *Patul lui Procust*, 2001, în

⁶⁰ E-mail: virgiliu.margineanu@gmail.com

regia lui Sergiu Prodan, *Jana*, 2004, în regia lui Valeriu Gagi, *Lupii și Zeii*, 2009, în regia lui Alexandru Vasilache ș.a. Întrebarea care lovea frontal în acel moment era: ce fac oamenii de film?

Iar regizorii de școală veche, odată cu intrarea în „concediu forțat” a studioului *Moldova-Film*, au rămas în afara platourilor de filmare, cu excepția documentariștilor care au continuat să mai facă filme în cadrul unor studiouri independente apărute mai târziu.

Telefilm-Chișinău [2], studioul din cadrul Televiziunii Naționale din Republica Moldova a rămas și el mult timp pe linia de plutire, ca abia în ultimii ani să revină cu o serie de documentare de impact social.

Concept inovativ în arta cinematografică

După 1995, au apărut primii absolvenți basarabeni cu școala de film de la București (ATF de atunci sau UNATC în prezent). Ei se întorceau în țară cu practici și cunoștințe acumulate, dar și cu o mare dorință de a relansa cinematografia națională. Însă s-au întors pe un teren arid. Cinematografia moldovenească era la acel moment pe linia de așteptare. Statul tânăr, Republica Moldova, nu avea politici și mecanisme clare de resuscitare a cinematografiei naționale. Cu toate acestea, mulți din acei tineri cinești s-au ambiționat să facă film și au reușit să aducă un suflu nou cinematografiei în derivă prin documentarele, scurtmetrajele, iar mai târziu și lungmetrajele, precum și alte lucrări cinematografice care apăreau, spre mirarea tuturor, datorită colaborărilor internaționale sub formă de proiecte sau co-producții.

În 1992 la Chișinău s-a deschis școala de film sub bagheta dlui Vlad Druc (astăzi Departamentul Multimedia în cadrul AMTAP) [3] unde, an de an, studiau regizori, scenariști, editori, operatori cu acte în regulă, doar că, în mare parte, absolvenții primelor generații erau înghițiți rapid de televiziuni, mașinării care, împreună cu sărăcia curentă, le devora visul de a mai face film. Mai ales că o altă capcană care le aducea venit deveniseră nunțile, cumetriile și alte petreceri care le impunea o cu totul altă manieră de filmare, montare, gândire, departe de expresia artistică. Iar cel mai trist lucru e că s-a produs o ruptură între generații. Cei tineri nu au mai avut ca loc de practică platourile de filmare ale „granzilor” de la care să „fure meserie”, ci și-au croit drum în carieră, pe cont propriu, la propriu și la figurat.

Totuși, în toată amorțeala anilor 1990, în „pustietatea” cinematografică a acelor ani, la un moment dat, industria cinematografică a prins viață. După anul 1995 apar și primele studiouri independente: OWH Studio, P&P Studio, Atelierul SP, Diametral Film, Brio Studio etc. Ele au reanimat într-o anumită măsură viața cinematografică moldovenească. Lucrul cel mai bun pe care l-au făcut aceste studiouri este că au prins și ținut pe lângă ele o bună bucată de vreme absolvenții școlilor de film de la București, chiar dacă, până la urmă, o parte din ei tot au plecat din țară. Asta nu înseamnă că a început producerea în lanț de lungmetraje de ficțiune, dar cel puțin mulți și-au găsit un rost departe de filmările nunților sau ritmul impus de televiziuni. Clipurile muzicale, spoturile sociale tot mai complexe au prins nu doar atenția, dar și aprecierea publicului. Iar cea mai importantă realizare a acestor studiouri a fost crearea de documentare și scurtmetraje, care au mai dat sentimentul că în Moldova cuvântul cinematografie încă nu și-a pierdut definitiv rostul.

Oricum, filmul rămânea un vis al tuturor. Și al celor cu nume, dar și al celor care abia depuneau actele la facultate, crezând în existența unei lumi de poveste. Azi în Moldova avem peste 60 de case de producție cinematografică înregistrate la CNC Moldova [4].

Un alt element important care s-a produs destul de târziu în Moldova a fost realizarea de co-producții. Primul film de ficțiune de lung metraj realizat fără implicarea financiară a statului, a apărut abia în 2010. Era o primă co-producție Moldova-România-Luxemburg pentru filmul *Nunta în Basarabia*, în regia lui Nap Toader. Moldova era prezentă prin implicarea co-producătorului – OWH Studio, unul dintre primele și

cele mai longevive studiouri independente, care există și astăzi, studiouri care a inițiat în 2001 și Festivalul Internațional de film Documentar CRONOGRAF [5].

Dacă e să revenim la producțiile de ficțiune care s-au realizat între timp fără contribuția statului, atunci continuăm lista cu următoarele filme realizate în co-producție:

- *Toti copiii Domnului* – regia Adrian Popovici, co-producător – Diametral Film.
- *Tenis cu Moldovenii* – o ecranizare a romanului cu același nume semnată de autorul Tony Howks, co-producător – Brio Studio.
- *La limita de jos a cerului și Afacerea Est*, în regia lui Igor Cobileanski, producție – Brio Film din Moldova.

Mai târziu apar următoarele filme independente:

- *Ce lume minunată* – în regia lui Anatol Durbală, produs de YUBESC FILM.
- *Culorile* – realizat în 2013 la Atelierul Sergiu Prodan, în regia Vioricăi Meșină.
- *Beautiful Corruption* – realizat în 2018 de Milk Film, în regia lui Eugen Damaschin.

Co-producțiile rămân și astăzi o șansă pentru revigorarea cinematografilei naționale. De fapt, co-producțiile ar susține mult întreaga breaslă cinematografică din Moldova, pe care ar menține-o în activitate, i-ar oferi un schimb de experiență, alimentând și bugetul statului. Condițiile tehnice de care dispun studiourile de producție din Moldova sunt acceptabile. Moldova e țara unde producția nu costă la fel de mult ca în Europa de Vest, un alt atu care ar putea atrage investitorii străini din domeniul filmului. Un lucru absolut important care a fost obținut recent e legea „cash rabate”. Fiecare producător străin de film care vine să filmeze aici știe că, grație acestei legi, la sfârșit, statul îi poate restitui până la 25-30 % din suma investită în Moldova, ofertă care nu ar fi de ignorat [6].

Conștientizarea autorităților referitor la importanța industriei cinematografice

Un pas important pentru cinematografia moldovenească de după independență s-a produs în anul 2014, când s-a redactat și votat *Legea cinematografilei Nr. 116 din 03-07-2014*, care a făcut posibilă crearea Centrului Național al Cinematografilei (CNC) în 2017 [7]. Chiar dacă CNC are un buget la limită, a preferat să-l împartă an de an între cât mai multe proiecte depuse de tinerii cinești dornici de afirmare. Poate e de bine să dai șanse la un număr cât mai mare din proiecte, dar în primii ani în care producțiile moldovenești au început a fi subvenționate parțial de stat am avut câteva producții mai mult sau mai puțin reușite cu sigla CNC care au fost lansate prin cinematografe, iar publicul spectator a putut să descopere noile producții autohtone de film, numărul biletelor vândute la aceste filme fiind un bun indicator al calității operelor cinematografice. În această ordine de idei, pot fi menționate:

– filmele de animație: *Mașina lui Cedric* în regia lui Alexandru Curilor și *OF* în regia lui Vlad Bolgarin;

– documentarele: *Alexandra* și *Eu Geniu Cioclea* regizate de Violeta Gorgos; *Grădina Sovietică* în regia lui Dragoș Turea; *Pași pe graniță*, regia Alecu Deleu; *Șase personaje în căutarea unui teatru* în regia lui Mircea Surdu;

– *Siberia din oase*, docudramă semnată de Leontina Vatamanu;

– filme de ficțiune de lung și scurt metraj: *Doina*, regia Pavel Brăila; *Botez și 9 vieți* semnate de Ion Naniev; *Fântânile* și *La pensie*, în regia lui Radu Zaporojan; *Memoria*, în regia lui Maxim Chisnicean; *Salix Caprea* și *Eu sunt Dorin*, în regia lui Valeriu Andriuță; *Spectrum* și *Werner Gruber*, în regia lui Igor Sadovski; *Pandemia.md*, în regia lui Valeriu Jereghi ș.a. [8].

Cel mai recent succes cinematografic moldovenesc e filmul *Carbon*, în regia lui Ion Borș, o producție Yubesc Film și Pascaru Production, scenariul Mariane Starciuc, un film care în toamna anului

2022 a avut premiera mondială la Festivalul de film de la San Sebastian și care e propunerea Republicii Moldova la categoria *Cel mai bun film străin* pentru premiile OSCAR, ediția 2022. Un film autohton care a făcut performanță și a depășit toate așteptările la capitolul distribuție în cinematografe și al fluxului numeros de public. Un film care a convins că cinematografia moldovenească are șanse și că publicul autohton este în așteptarea filmelor autohtone.

Cu cât proiectul cinematic este mai complex, cu atât are nevoie de mai multe resurse financiare, respectiv mai mult timp pentru găsierea cofinanțării și, respectiv, pentru pregătirea filmărilor. Problema finanțării de către stat ar avea o rezolvare prin crearea Fondului Cinematografic, asemeni țărilor cu o cinematografie dezvoltată. E poate cea mai importantă problemă a cinematografiei naționale, de care depinde calitatea filmelor moldovenești. O necesitate stringentă pe care ar trebui să o conștientizeze autoritățile și să o rezolve cât mai rapid.

O altă problemă cu care se confruntă astăzi producătorii de film din R. Moldova este lipsa cinematografelor. Dacă în 1992 Republica Moldova dispunea de un număr de peste 600 de săli de proiecție, în prezent, pe tot teritoriul țării au rămas doar unități. Chiar dacă producătorii autohtoni au deja ce propune publicului, nu mai au spațiile necesare, dotate tehnic corespunzător pentru a promova și vinde producțiile lor.

Dacă e să vorbim de cultura mersului la film, ajungem la unul din cele mai importante evenimente cinematografice – festivalurile de film. În 2001, a fost fondat primul Festival Internațional de Film din Republica Moldova – CRONOGRAF, inițiat de OWH Studio. Dacă la prima ediție doar aproximativ 10-15 filme intrau în competiție pentru marele trofeu, iar în sală figura un număr redus de spectatori, la ultimele ediții, în preselecție se înscriau peste 900 de filme [9], iar sala de cele mai multe ori devenea mică pentru publicul numeros.

În 2016 în orașul Cahul se lansa un alt festival de film documentar – MOLDOX [10]. Tot în 2016 la Tiraspol apare Festivalul de Film Documentar CHESNOK [11], iar în 2018 la Chișinău apare și Festivalul Internațional de Film RAVAC [12], primul festival dedicat filmelor de ficțiune de scurt și lung metraj care, din păcate, a ținut doar 2 ediții.

Marea provocare a prezentului nu constă în lipsa specialiștilor sau a proiectelor de film, ci în insuficiența finanțării și a unui sistem solid de funcționare. Dacă tinerii cinești nu vor avea posibilitatea să obțină resursele de care au nevoie pentru proiectele lor în Moldova, atunci ceea ce ar trebui să fie o producție națională ar putea deveni o producție străină. Un exemplu recent ar putea fi cel al tinerei regizoare originare din R. Moldova, Olga Lucovnicova, care a obținut Ursul de Aur la Berlinale cu filmul *Nanu Tudor*, producția fiind semnată de Belgia, și nu de Moldova [13].

Astăzi se lucrează intens nu doar la documentare, dar și la producții de ficțiune – fie de scurt sau lung metraj. La fel, în lucru sunt și filme de animație. Mai sunt necesare ajustări la legislație, dar așa cum ultimii 30 de ani au călit cinematografia moldovenească, sperăm că ea va rezista în continuare. Moldova cu siguranță e locul unde se pot crea filme memorabile.

În concluzie, industria cinematografică din Republica Moldova deține toate atuurile pentru a deveni cu adevărat o carte de vizită a țării atât la nivel național, cât, în special, și la nivel internațional. Iar acest lucru este posibil doar unificând eforturile breslei cinematografice cu legiuitorii acestei țări pentru susținerea și promovarea *celei de a șaptea artă*.

Referințe bibliografice

1. *Moldova Film* [online]. [accesat 13 febr. 2023]. Disponibil: <https://moldovafilm.md/despre-noi/>

2. *TeleFilm Chișinău* [online]. [accesat 15 febr. 2023]. Disponibil: <https://trm.md/ro/televideo-chisinau>
3. *Academia de Muzică Teatru și Arte Plastice* [online]. [accesat 13 febr. 2023] Disponibil: <https://amtap.md/ro/departament-multimedia.html>
4. *Agenți economici înregistrați la CNC* [online]. [accesat 16 febr. 2023]. Disponibil: <https://cnc.md/agenti-economici/>
5. *Festivalul Internațional de Film Documentar CRONOGRAF* [online]. [accesat 16 febr. 2023]. Disponibil: <https://cronograf.md/festival.php?id=1>
6. Lege privind atragerea investițiilor străine în domeniul producției de film și alte opere audiovizuale: nr. 154 din 26.07.2018. In: *Monitorul oficial al Republicii Moldova* [online]. 2018, nr. 336–337, art. 559 [accesat 16 febr. 2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=105511&lang=ro
7. Legea cinematografiei: nr. 116 din 03.07.2014. In: *Monitorul oficial al Republicii Moldova* [online]. 2014, nr. 217–222, art. 467. [accesat 16 febr. 2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=133178&lang=ro#
8. Producții finanțate de CNC. In: *Centrului Național al Cinematografiei. Republica Moldova* [online]. [accesat 17 febr. 2023]. Disponibil: <https://cnc.md/filme/>
9. *Festivalul Internațional de Film Documentar CRONOGRAF* [online]. [accesat 17 febr. 2023]. Disponibil: http://cronograf.md/Films_1526030175.php?id=422
10. *Moldox*: despre festival [online]. [accesat 17 febr. 2023]. Disponibil: <https://moldoxfestival.com/despre-festival/>
11. *Festivalul de Film Documentar CHESNOK* [online]. [accesat 17 febr. 2023]. Disponibil: <https://chesnok.co/>
12. *Festivalului Internațional de Film RAVAC* [online]. [accesat 17 febr. 2023]. Disponibil: <https://mecc.gov.md/ro/content/festivalul-international-de-film-ravac>
13. PITU, Lavinia. Olga Lucovnicova – „Ursul de Aur” pentru scurtmetrag [online]. In: *DW: made for minds*. 5 mar. 2021 [accesat 17 febr. 2023]. Disponibil: <https://www.dw.com/ro/moldoveanca-olga-lucovnicova-ursul-de-aur-la-berlinale-pentru-scurtmetraj/a-56781284>.